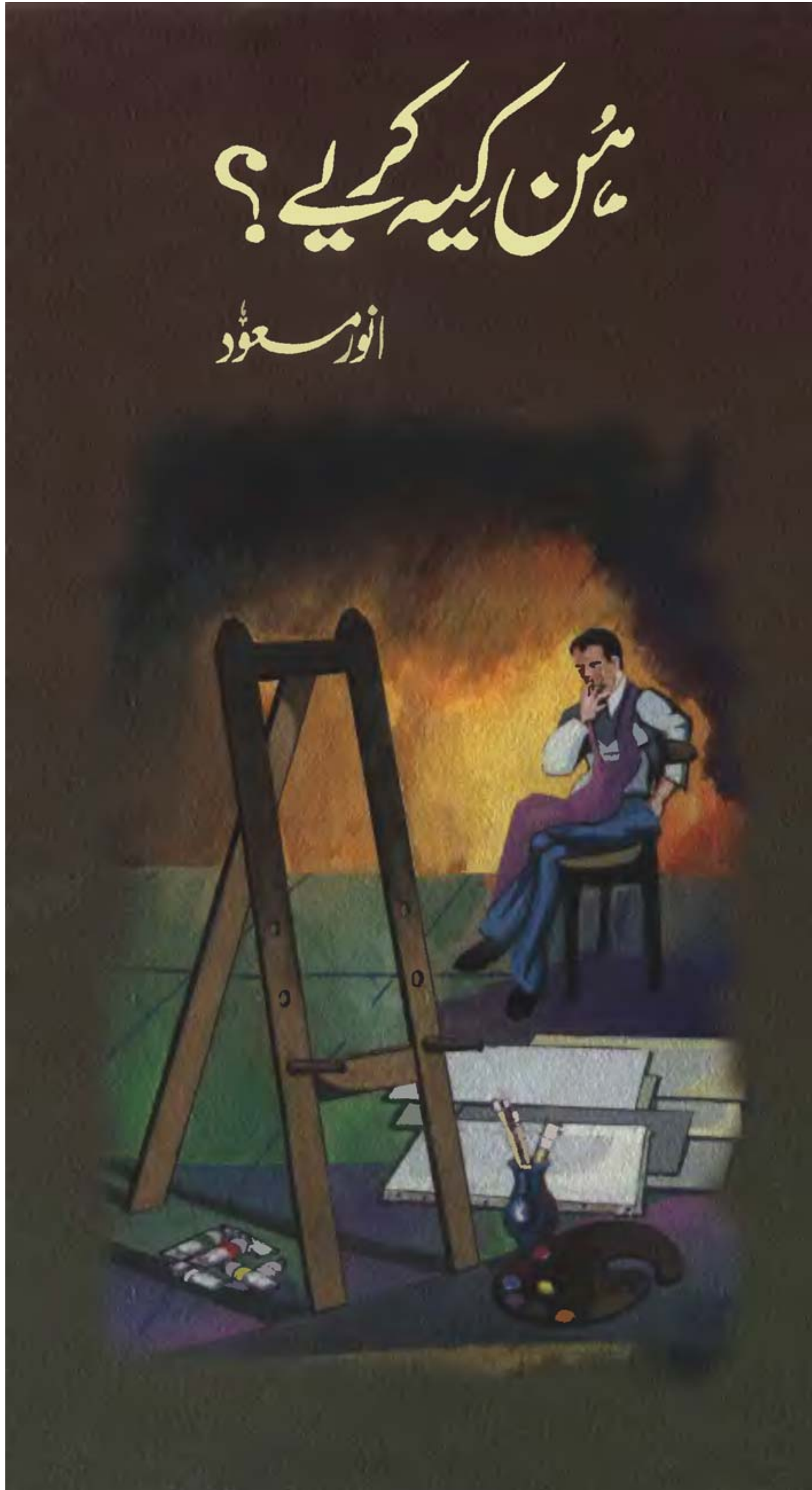

ہُن کیہ کریے؟
انور مسعودؔ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

مُن کیہ کریے؟

ہُن کِیہ کریے؟

انور مسعود

دوست پبلی کیشنز - اسلام آباد

والدہ مرحومہ دے ناں

ضابطہ

ISBN: 964-496-037-1

کتاب	:	ہن کیہ کریے؟
مصنف	:	انور مسعود
پہلا ایڈیشن	:	۱۹۹۶ء
تیسرا ایڈیشن	:	۲۰۰۶ء
سرورق	:	خالد رشید
مطبع	:	ورڈ میٹ، اسلام آباد
قیمت	:	200.00 روپے

دوست پبلی کیشنز 18اے، خیابان سہروردی، پوسٹ بکس نمبر 2958، اسلام آباد

ترتیب

ب

اِک دو گلّاں اَپنے وَلّوں

میرے پہلے پنجابی مجموعۂ کلام "میلہ اکھیاں دا" نوں اینی مقبولیت حاصل ہوئی اے کہ اوہدا چودھواں ایڈیشن شائع ہون والا اے ۔ ایس قبولِ خاطر دے سِلسلے وِچ میں ربّ دا جِنّاں وی شکر ادا کراں تھوڑا اے ۔ قارئین دی نگھّی پذیرائی نے وی میرا بڑا حوصلہ وَدھایا اے ، میں اوہناں دا وی بڑا شکر گزار آں ۔ اللہ دے فضل نال ایس پذیرائی وِچ روز بروز اِضافہ ہو رہیا اے ۔

میرا ایہ پکّا عقیدہ اے کہ سیاست ہووے یا ادب، رَب تے رَب دی مخلوق نال سچّے رابطے توں بغیر گل نئیں بَندی ۔ ایہ اوہ نکتہ اے جیہڑا سانوں پنجابی دے کلاسیکی شاعراں نے سمجھایا اے ۔ اوہناں عظیم سخنوراں دے سامنے میری کیہ حیثیت اے؟ کِتھّے پربت کِتھّے رائی ۔ البتّہ اوہناں دیاں مثالاں ویکھ کے مَیں ایہ گل ضرور پلّے بنّھ لئی اے کہ معاشرے دے چال چلن تے اپنے ردِ عمل دی صحیح عکّاسی کرن واسطے بول چال دی زبان بڑی اہمیت رکھدی اے ۔ عوام نوں سخن دی لذّت وِچ شریک کردیاں ہویاں فنّی ذِمّے داری نوں اِمکانی حد تک نبھانا مَیں بڑا ضروری سمجھناں ۔

ایہ گل میرے مزاج دا حِصّہ اے کہ مَیں گل نوں ہاسے دا تڑکا لان توں بغیر نئیں رہ سکدا ۔ عوام دا مزاج وی ایس روش نوں قبول کردا اے ۔ ایہ گل وَکھری اے کہ ایس ہاسے نوں نچوڑیئے تے ہنجو کِرن لگ پیندے نیں ۔ نطشے نے کِنّی سچّی گل کیتی سی کہ اِنسان نے اپنے

دُکھ برداشت کیتے نیں کہ اوہ ہُن تے مجبوُر اے — میں ایس مجبوری دا کھُل کے اعتراف کرناں

میرے دوستاں تے سجناں نوں میرے دُوسرے پنجابی مجموعے دی بڑی دیر دی اُڈیک سی۔ ایس سلسلے وچ صرف اینی گزارش اے کہ پنجابی توں علاوہ اُردو تے فارسی شاعری تے نثری مضموناں واسطے وی مینوں وقت کڈھنا پیندا اے۔ سمندرپار دیاں مشاعریاں تے تقریباں دیاں رُجھاں وی مینوں بڑا مصروف رکھدیاں نیں۔ تاخیر دا باعث ایس توں علاوہ ہور کیہ دساں؟

"میلہ اکھیاں دا" دے پہلے ایڈیشن دی آخری نظم "پیر فضل مرحوم دی یاد وچ" سی۔ کجھ سالاں بعد میں اوہدے وچ کجھ تازہ نظماں (دارا داری، جمعہ بازار، رکشے والا تے وادا تریا وغیرہ) دا اضافہ کیتا سی۔ استادِ گرامی پروفیسر چوہدری فضل حسین تے میرے محترم دوست پروفیسر جلیل عالی ہوراں دا ایہ مشورہ بڑا مناسب معلوم ہوندا اے کہ بعد وچ لکھیاں ہویاں نظماں، غزلاں بعد دے مجموعے وچ شامل ہونیاں چاہی دیاں نیں۔ لہٰذا میں اوہ کلام تازہ مجموعے وچ شامل کر دِتا اے۔ "میلہ اکھیاں دا" دے اگلے ایڈیشن انشاء اللہ سب توں پہلے ایڈیشن دی ضخامت مطابق شائع ہون گے۔

میں پروفیسر شریف کنجاہی ہوراں دا وی بے حد ممنون آں کہ اوہناں نے اپنیاں مصروفیتاں وچوں وقت کڈھ کے ایس کتاب دا دیباچہ تحریر کیتا اے تے میرا مان ودھایا اے۔ جناب پروفیسر چوہدری فضل حسین ہوراں بڑے نگھے خلوص نال اپنے تاثرات لکھ کے میری بڑی عزت افزائی کیتی اے۔ اوہناں دا شکریہ ادا کرن توں بغیر گل پوری نہیں ہوندی۔

اسیر عابد ہوراں ایس مجموعے دی ترتیب دے سلسلے وچ وی مینوں بڑے قیمتی مشورے عنایت کیتے نیں۔ اوہناں دی نظم واسطے وی میں اوہناں دا بڑا ممنون آں۔

انور مسعود

انور مسعود دے مکھانے

پروفیسر انور مسعود دا پنجابی شاعری دا پہلا مجموعہ "میلہ اکھیاں دا" ۱۹۷۴ء وچ لوکاں دیاں اکھیاں دا میلہ بنیا سی تے فیر بندا ای گیا۔ ہُن تائیں اوس دے یاراں واری چھپن توں ای اندازہ لایا جا سکدا اے جے اوس دی شاعری وِچ لوکاں واسطے کتنی کھچ اے۔ دُوجیاں دا لحاظ کردا ہویا میں اپنے صُوبے تک ای گل نُوں سمیٹ کے کہناں کہ مقبولیت دا ایہ تمغہ شاید کِسے ہور کتاب نوں نئیں مل سکیا ورنہ پاکستان تے پاکستان توں باہر دیاں شعری مجموعیاں دے بارے وچ وی ایہ گل کہی جا سکدی اے۔ وِیہاں سالاں وچ یاراں ایڈیشن — نظر لگے نہ کہیں اُس کے دست و بازو کو۔

میلے دا اِک اپنا مزاج ہوندا اے تے اوتھے جان والے وقتی طور تے ضرور اپنے غماں تے دُکھاں نوں بھُل کے جاندے نیں۔ ایہ وکھری گل اے کہ اوتھے جا کے بعض تھانواں تے احساس ہوندا اے کہ گھگو گھوڑیاں دے ایس بازار وچ بندہ سکھناں پلاّ لے کے آگیا اے — مہاتڑ ایتھے خالی آوندے خالی کھڑدے کاسے۔ کیوں جے میلہ دنیاوی ہووے یا کِسے خانگاہ دا — پلّے جیکر پیسے ہوون ڈُلھ ڈُلھ پیندے ہاسے۔

انور مسعُود دے میلے وچ سارے رنگ نظر آوندے نیں۔ پر عُمر دے حساب نال تے میلے وچ نواں نواں پَیر دھرن پاروں ساتوں میلہ میلہ ای لگدا اے تے لوکاں نے وی اوس دی کتاب نوں میلے وانگ ای شوق دے مُل نال خریدیا پڑھیا اے۔ ہُن چالیاں توں سٹھاں وے نیڑے ہَج کے وی بھانویں بلّھے اپنا بلّھ مٹھانیں پَین دِتا پر فیر وی لگدا اے جے سوچاں تماشے توں اُتانیاں ہو گئیاں نیں۔ ایس دا احساس سب توں پہلاں مینوں ایس مجموعے دا ناں

"ہُن کیہ کریئے؟" سُن کے ہویا ہی شاعر ہُن مسلیاں دا حل تلاش کرنا چاہندا اے تے اوس دا بنیادی مسلہ اوس دی غزل دے ایس شعر توں معلوم ہُندا اے :

دل دیاں سُنیاں تے اوہ لگیاں ہور طرحاں دیاں گُوکاں
رولا اے کُجھ ہور طرحاں دا میرے آل دوالے

شاید ہور طرحاں دیاں گُوکاں دے زوراور ہون کارن انور مسعود نوں غزل نے اپنے وَل کِھچ کھڑیا اے ـــ غزل بڑے چِر توں ساڈے گُجھے تے اَن گُجھے دُکھاں دی بھنجال بندی چلی آ رہی اے تے نال ای اکیرے دا کم وی دیندی آئی اے جس توں غالب نوں وی احساس ہویا سی :

کھلتا کسی پہ کیوں مرے دل کا معاملہ
شعروں کے انتخاب نے رُسوا کیا مجھے

انور مسعود دیاں غزلاں توں وی سانوں انور مسعود دے اندرونے دا پتہ لگدا اے جس نے میلے وچ اپنا آپ لوکاں کولوں چھپایا ہویا اے تے چھپائی رکھیا اے :

مَیں رہیا انور سدا زخماں تے پردے تاندا
لوک بُھلیں پے گئے بُلھاں تے ہاسا ویکھ کے

جس طرحاں میل تے میلے دی جانی سواولی ہوندی اے تے پرت سواولی نہیں ہوندی ، ایسے طرحاں زندگی دے میل تے میلے دی ڈیگر دی تھکیویں پلے پا جاندی اے تے انور مسعود دی غزل وچ ایہ کیفیت جھلکدی نظر آوندی اے ۔ ایہ تھکیواں اپنی ذات دے حوالے نال ہوندا تے شاید قابل فخر تے قابل ذکر نہ ہوندا ۔ پر لوکائی دے حوالے پاروں ایہ شاعر دے اپنے واسطے وی قابل فخر اے تے لوکاں واسطے وی جنہاں دیاں دُکھاں اوس نوں تھکایا اے ، ورنہ اٹھارھویں اُنھیویں گریڈاں دیاں موجاں کردے تے بال بچے وَلوں مطمئن ہوندے دوواں پروفیسر میاں بیوی نوں بظاہر کیہ دُکھ ہو سکدا سی ـــ ایہ وی قدرت دی کاریگری اے کہ اوس نے ہر سمے تے ہر تھاویں انور مسعود ورگے بندے پیدا کیتے نیں جیہڑے "بنین" والے سلسلے دے نال نال لوک پیڑ دی پنڈ نوں چکنا

دی اپنا فرض خیال کردے نیں تے آل دوالے ہوندیاں ناانصافیاں دیاں گلاں کردے جاندے نیں :

ساری بدرنگی مری تے رنگ سارا اوس دا
ایسی اُنگل نال ظالم تاش ورتاندا رہیا

مَیں ساں عُمر ضی والڑا میرا بھلا کیہ زور سی
اوہ سی مرضی والڑا تاخیر فرماندا رہیا

اِک کنی انور نہ بھنجے ڈھین دِتی اوس نے
اِس طرحاں بندا رہیا بدل کہ ترساندا رہیا

ایہ تن شعر ساڈے ملک دی اکثریت دی مُونہہ بولدی تصویر نیں تے انور مسعود دے دردمند دل دی پکار وی ۔ ایس غزل دا مکھڑا اے :

وقت مِٹھے وچ کُڑتن دا رلا پاندا رہیا
ساویاں مرچاں شتوتاں سنگ ورتاندا رہیا

مَیں ایس توں پہلاں جنھوں پیڑاں دی پنڈ کہیا اے اوس نوں پیغمبری پنڈ وی آکھیا جا سکدا اے تے ایس غزل دا اِک شعر میری گل دی تصدیق کردا اے :

ایہ تے لوکاں صرف لیکھے دے دہاڑے جاننے
فایدہ اوہناں نوں کیہ نقصان پہنچاندا رہیا

زندگی دی تاش کھیڈن والیاں وچوں اکناں نوں اُنگل نال بے رنگ پتے دینے تے آپوں رنگ والے رکھ لینے اوہ تضاد اے جیہڑا اَج دا وتیرہ بن گیا ہویا اے تے ہر کوئی ایہ اُنگل سکھن پچھے لگا ہویا اے جے کس طرحاں شتوتاں وچ ساویاں مرچاں رلا کے ویچ سکے ۔

حالات دی کتنی ستم ظریفی اے جے میٹھا ویکھن والیاں نوں ہُن ایہ کُجھ وی ویکھنا پے گیا اے :

خواباں وِچ وی تکیاں نئیں سَن ساڑن والیاں چھانواں
کدی خیال وی آیا نئیں سی دُھپے وی ٹھر جانائیں

ایسے سلسلے وچ اک ہور غزل دا شعر اے :

کوئی رمز نہ پلّے پیندی اوہدیاں اوہو جانے
دُھپاں ریتاں جوگیاں انور بدل برفاں جوگے

اوہدیاں اوہو جانے والا رویہ وی تراس دا ای اک رُوپ اے تے نبی تے شاعر وچ ایہوای فرق ہوندا اے ۔ انور مسعود دیاں غزلاں وِچ ساڈُوں ایس دا جھولا بلدا اے :

چوکھی رونق ویکھ کے اکھ دائے حال گواچا ہویا
بھیڑ بھڑکےّ دے دچ جِسراں بال گواچا ہویا
نسبت دی خوشبوئی والی لیر نہ بھُلّے مینُوں
میلہ لگّے یاد پوے رومال گواچا ہویا

شعراں وچ بڑی کھُل تے پہلو داری ہوندی اے جِس توں ایس ساقی توں شراب پلاون والا وی مراد لے سکنے آں تے پیر پیغمبر وی ۔ کھُل دا ایہوا حق ورتدیاں ہویاں انور مسعود دے ایس شعر وِچ رُومال توں ، مَیں سوچناں ہاں کہ اوہ گواچا ہویا جھنڈا وی مراد ہو سکدا اے جِس دی کمی نوں لکھاں کروڑاں مسلماناں دی طرحاں انور وی لگّے میلے وچ محسوس کر رہیا اے ۔ ایہ خیال مینُوں ایس توں وی آیا اے کیوں جے اوس دا پہلا مجموعہ ایس اِحساس توں خالی سی ۔ ایس جھنڈے دے حوالے نال اوس نوُں مدینے دی یاد وی آوندی اے تے مدینے دی یاد اودوں ضرور آوندی اے جدوں آس تراس وِچ بدلن لگدی اے :

کدی تے کوئی کرماں والا مست ہوا دا بُلھا
تیرے شہر دِں ہوکے آوے میرے دیسوں لنگھے

ایہ بُلھا اِک علامت اے ، اِک استعارہ اے تے ایس توں اوہ INSPIRATION مُراد اے جِس نے

عرباں نوُں سرکڈھ قوم بنا دِتا سی تے جیوں جیوں پاکستان مالی ، سیاسی تے سماجی حوالے نال ہیٹھاں ہوندا جا رہیا اے تیوں تیوں انور مسعود ورگے سوچنہاراں نوُں اوس بُلھے دی ضرورت زیادہ محسوس ہوندی جا رہی اے ۔ ”ہُن کیہ کریئے ؟“ دا جواب انور مسعود دے ایس نعتیہ مصرعے وچ صاف صاف نظر آوندا اے :

تیرُے چانن والا دِیوا فیر دو آکھا منگے

میں اُتے گل کیتی سی کہ انور مسعود نے اپنے بُلھ نوں سنبھالی رکھیا اے تے ایس دی گواہی ایس مجموعے وچ شامل بیَن ، جمعہ بازار ، اوازار ، رکشے والا ، موبائیل ٹیلیفون تے پٹّو یار تنگ نہ کر ورگیاں نظماں دے رہیاں نیں ۔ پر لگدا اِنج اے کہ اوہدیاں سوچاں نے ہُن اوس دی دِلچسپی میلیاں کولوں کھوہ لئی اے تے اوس دی شاعری ہولی ہولی اِک دردمند دِل والے دا جھورا بن دِل جھوک کھا رہی اے تے ایہ کوئی ماڑی گل وی نئیں ۔ قوماں دی زندگی وِچ جاندار تبدیلی جھوریاں وی نینہہ تے ای اُساری جاندی اے بلکہ جِس طرحاں اوس آپوں وی آکھیا اے

ہس ہس جردے
تتّیاں ریتاں
دھن مکئی دے دانے
جیوں جیوں بھانبڑ
مچدا جاوے
بندے جان مکھانے

اوہ اپنے پہلے روپ وچ وی مکئی دا دانہ سی جس مچدے بھانبڑ وچ مکھانا بننا سکھیا سی کیوں جے مزاح نگار ای نئیں ہر سچا شاعر مکئی دے دانے دی طرحاں ویلے دی تپدی ریت وچ ای تپ کے مکھانا بندا اے تے اوس دی شاعری نری عوامی نئیں بلکہ عوامی درد دی شاعری بن جاندی اے

تے ایہو چیز میرے اپنے خیال وچ انور مسعود دی شاعری نوں نظیر اکبر آبادی دی شاعری توں نکھیڑ جاندی اے۔ ہو سکدا اے ایس وچ ویلے دی وِتھ نوں وی دخل ہووے جے نظیر اکبر آبادی دے ویلے شاعری اِک خاص دیوار توں باہر پیر نئیں سی رکھ سکدی تے ایس کر کے اودوں نظیر دی شاعری دی صحیح قدر نہ کیتی گئی جدکے اَج دے پڑھن والیاں اوہدے کلام نوں بھنجیوں چُک کے گلمے لایا اے تے انور مسعود نوں اَج دا نظیر اکبر آبادی آکھنا اِک لحاظ نال دوہاں دی عزت افزائی اے تے اوس دے مجموعے دا بار بار چھپنا دسدا اے جے لوک ہُن شاعری نوں وگّاں وِچ ڈک رکھن دے حق وچ نئیں رہے تے مینوں امید اے کہ ایہ مجموعہ دی پنجاب تے پنجابی دربار وِچ پہلے ورگا مان پاوے گا۔

—— شریف کنجاہی
۸ر جولائی ۱۹۹۵ء

انور مسعود اور اُس کا فن

انور کو جب ایف۔ایس سی (میڈیکل) کے خارزار سے نکال کر آرٹس کی طرف لایا تھا تو میرا خیال صرف یہ تھا کہ ایک موزُوں طبع طالبعلم کو فطری میلانات کے خلاف بیکار پنجہ آزمائی سے رستگاری کا اہتمام کیا ہے۔ میرے وہم و گمان میں بھی نہیں تھا کہ اِس معمولی سی تبدیلی سے اَدب و شعر کو ایک ایسا ماہِ منوّر مل جائے گا جس کی ضیا پاشی بڑے بڑے جگادری فنکاروں کو گہنا کے رکھ دے گی۔ انور مسعود کے پنجابی شاہکاروں نے نامور مشاعرہ بازوں کے بُرج اُلٹ کر رکھ دیئے اور اس کی تخلیقات کے اِبتکار اور عذوبت نے خاص و عام کو یکساں طور پر مبہُوت کر کے رکھ دیا۔ اس کی گہری قوتِ مشاہدہ، روزمرّہ پر مکمّل گرفت، بے پناہ شگفتگی اور بیساختہ مزاح نے ایک قلیل عرصے میں اُسے نامور شعرا کی صف میں لا کھڑا کیا۔

راولپنڈی میں منتقل ہونے کے کچھ عرصہ بعد انور نے اپنے ایک عزیز کے ساتھ مل کر ظ۔ظروف کے نام سے ایک دکان کھولی تھی جو چند ہی مہینوں میں سرد بازاری کی نذر ہو گئی لیکن اُس کا ظ۔ظرافت والا کاروبار اتنا چمکا کہ اندرون ملک کے علاوہ دساور کی منڈیوں میں بھی اس کا تسلّط قائم ہو گیا۔ اس شہرت کو اس کی مُنفرد سیلزمین شپ (شعر کی ادائیگی) نے مزید پُرکشش اور جاذب حیثیت دے دی۔ انور کی ظرافت کا رنگ قطعاً روایتی نہیں بلکہ غالبؔ کی طرح اس کا مزاحیہ اندازِ نگارش ایک ادائے خاص کا رنگ لیے ہُوئے ہے۔ زبان و بیان کی نادر اختراعات نے پنجابی شاعری میں اُسے ایک مُجتہد کا درجہ دے رکھا ہے۔ اُس کی ظرافت میں گہرے تفکّر، زندگی کی مضحک ناہمواریوں اور پامال طبقات کے ساتھ دردمندی کا عنصر اتنا

نمایاں ہے کہ جس کے باعث اس کی تخلیقات کو بجا طور پر "دل محیطِ گریہ و لب آشنائے خندہ ہے" کے زمرے میں شامل کیا جا سکتا ہے ۔ پُرلطف امر یہ ہے کہ وہ کسی حالت میں بھی شائستگی اور معیاری ادبیت کو نظر انداز نہیں کرتا ۔ مزید برآں اُس کی ہر نظم تمامتر معاشرتی تعصبات اور ذاتی برہمی کے شائبے سے پاک ہوتی ہے ۔ کونین کو شکر میں لپیٹنے کا فن اُسے خاص و عام میں اور زیادہ مقبول اور ہر دلعزیز بنا دیتا ہے ۔ کہا جاتا ہے کہ اعلیٰ ظرافت قہقہوں اور آنسوؤں کا مجموعہ ہوتی ہے ۔ اِس امر کا فیصلہ قارئین خود فرمائیں گے کہ انور اس مقولے کی صداقت پر کہاں تک کاربند اور کامیاب رہا ہے ۔ مزاح میں تحیّر کا اہتمام وُہ اِس مہارت اور چابکدستی سے کرتا ہے کہ اس کا ہر فن پارہ بلند پایہ شوخی اور دلآویز نکتہ آفرینی کا مرقّع ہونے کی سند حاصل کر چکا ہے ۔ قدرتِ کاملہ اسے نظرِ بد سے محفوظ رکھے ۔ آمین !

چوہدری فضل حسین
سابق پروفیسر و پرنسپل ، زمیندار کالج ، گجرات

موجاں لہراں بہراں

(انور مسعود ہوراں دی نذر)

شعر سخن سُنیارا انور دانشمند نیارا
گھڑ گھڑ جَڑدا فکر نگینے جوہریاں وَرتارا

میاں محمدؒ ہوراں وَرگا سینے سیک وَدھیرا
اَیویں تے نئیں لایا بیلی فن چھنا وِچ ڈیرا

طبع مُلائم فکر تونگر ربؒ نے بخشی ایہنوں
دِل دی دَولت ظرف برابر ربّ نے بخشی ایہنوں

شعر پڑھے تے کنّاں اَندر رَس گھولن تقریراں
ہونٹ ہُلارے بَندیاں جاون اکھاں وِچ تصویراں

کل سی "میلہ اکھیاں دا" منظوم سیانے ہاسے
فیر اَج وِچ سمندر کھورن لگّا بیٹھ پتاسے

نظماں اَندر نظریں آوے سارا آل دوالا
کوئی بنئیاں ویچن والا کوئی خریدن والا

گل وِچوں اِنج گل کڈھ لیندا جیوں دریاویں نہراں
نہراں وِچوں ندیاں ، نالے ، موجاں لہراں بحراں

محفل وچ کھڑن پھُل ہاسے جِسدم آن کھلووے
اکھ سیانف وکھری وکھری اِک ہسّے اِک رووے

رتّو رت حیاتی پِنڈے سُرخ گلاب کھلارے
ایدوں وَدھ کے ہو نئیں سکدے اج زخماں دے چارے

وِچ سماج کوئی کمزوری ہووے ، جر نئیں سکدا
چوری بھانویں ککھ دی چوری ہووے ، جر نئیں سکدا

سہہ نئیں سکدا اِنسانی عظمت سِر اِیڈا حملہ
باندر دے سِر ٹوپی ہووے شوماں دے سِر شملہ

تُم نالوں کوڑے ویلے اندر ایس لکھاری
جیہڑے بول محانے وَنڈے اوہو صدقہ جاری

— اسیر عابد

ہُن کیہ کریے؟

بِحَمدہٖ

سوچ مری دے چرخے کتّیاں کچّیاں کچّیاں تنداں
میریاں سُرتاں، سُوہجاں، سمجھاں سَب کمزور کمنداں

بندہ کیہ اُس قُدرت والے رَب دِیاں رمزاں جانے
اِک اِک بیج دی کوٹھی اَندر لکھّ پڑوپی دانے

آپ نہ سَونویں نہ ٹُنگلاوے جُگ جُگ خواباں ونڈّے
کنڈّے نوں جے حکم کرے تے اوہ خوشبوواں ونڈّے

فجریں بھیجے کُونج کبوتر چُگّن دانے بھورے
شام پوے تے چِڑیاں تائیں آہلنیاں وَل ٹورے

اوہو قائم دائم داتا اَسی فقیر نمانے
اوسے دی درگاہوں انور ملدے سُخن مکھانے

عالم عالم اوس نبیؐ دا رحمت والا سایہ
ماں نہ جدھی جوانی ویکھی باپ نہ بچپن ڈِٹھا

تیرے نور خزانے توں ہر عالم چانن منگے
سورج تیرے مکھڑے دی رشنائی کولوں سنگے

ایہہ بے مثل سلکھنی پونجی ایویں نئیں ہتھ آوندی
تیرا عشق عنایت ہووے بخت جے ہوون چنگے

تیرے توں منہ پھیر کے جے میں ہور کسے ول جاواں
رستہ میریاں پیراں نوں پیا سپاں وانگوں ڈنگے

کدی تے کوئی کرماں والا مست ہوا دا بُلّھا
تیرے شہروں ہو کے آوے میرے دیسوں لنگھے

اے حاتم دی بیٹی تائیں چادر بخشن والے
اسیں زمانے دے وچ ہوئے ڈاہڈے ننگ مننگے

ہور وی روگی ہویاں اکھیاں نویاں سرمیاں ہتھوں
تیرے چانن والا دیوا فیر دو آکھا منگے

ناموراں وِچ کیہڑا اے شبّیر جیہا کوئی نامی
صبر، وفا، آزادی سارے اُس دے اِسم گرامی

ایس ازمائش گاہ ہے اَزلوں اِنجے ہوندی آئی ،
پانی دُور اُنہاں توں جیہڑیاں ہوٹھاں تے سچائی

جس نے خون لُٹانا ہووے اوہ کیہ جانے پانی
عِشق وی نہیں سمجھوتے کردا اُس دی رِیت پُرانی

وَلاں فریباں اندر اُکّا اوہ نہیں وَلیا جاندا
ظالم دے نال جِینا وی نہیں اُس نوں وارا کھاندا

جیہڑا قول اِکواری کرلئے اوڑک توڑ پَچڑھیندا اے
پھکّا پے جائے رنگ شفق دا جدوں گواہی دیندا اے

ایس شہادت پَینڈے پَیندے راہی ٹانویں ٹانویں
وِرلے وِرلے کلمہ پڑھدے تلواراں دی چھانویں

قافلیاں وِچ کوئی نہ دِسّے اوس دِلاور ورگا
اوہ ترہایا کیہڑا جس دا ظرف سمندر ورگا

اِقبالؒ

مقصد والے کامل مُرشد باقی سب پرچھانویں
مولا مست الست قلندر جگ تے ٹانویں ٹانویں

تیری حکمت نُوں توفیقاں نبض سمے دی ویکھے
تیری اکھ شرابے اندر تار نشے دی ویکھے

تیرے سینے کھڑیا جیہڑا داغ ہے لالے والا
تیرے ورگا ہور نہ کوئی بھجکے پیالے والا

مِلّت دی غم خواری ازلوں حصے آئی تیرے
تیرے وانگوں پچھلی راتیں کس نے ہنجو کیرے

صدی سمندر جد تک ڈِگسن وَہندے وَہندیاں ندیاں
سَن ستتّر تے اِک پاسے، ساریاں تیریاں صدیاں

۱۹۷۷ء

مَیں رِہیا انور سدا زخماں تے پردے تاندا
لوک بُھلّیں پے گئے بُلّھاں تے ہاسا دیکھ کے

بنین

بنین لین جاندے او
بنین لے کے آندے او
پاندے او تے پیندی نئیں
پے جائے تے لہندی نئیں
لہہ جائے تے دُوجی واری پان جوگی رہندی نئیں

بنین میں دیاں گا
پاوگے تے پے جائے
لاہوگے تے لہہ جائے
لہہ جائے تے دُوجی واری پان جوگی رہ جائے

بنین میری وَدھیا
بنین میری ٹاپ دی
وَڈّیاں نوں پُوری آوے نکّیاں دے ناپ دی

چیز ہووے اصلی تے مُونہوں پئی بولدی
دُھپ نالوں گوری لگے رسّی اُتے ڈولدی

جنّے وَرہے چاہو تُسی ایس نوں ہنڈا لئو
فیر بھانویں بچّیاں دا جانگیا بنا لئو

ترکڑ وِچ کُتّا بیٹھا ہویا ویکھ کے

مَیں پیا آدم زاداں تائیں گُوکاں مار بُلاواں
اِک پلڑے وِچ آبیٹھی جے جنس وفا دی گنڈھری

اَج کوئی وَٹّے مارن والا
رکھّے وَٹّا ساڈاواں

بشرطیکہ

ہمّت کریئے
تاں رَب دیوے
اَج دِیاں گٹھکاں
کل دے میوے

محنت

مُڑھکے دا
جِس مِٹّی اُتّے
کوئی ترونکا لاوے
چاندی کِیہ
اُس مِٹّی کولوں
سونا وی شرماوے

اوھدی میری پریت محبّت موج تے ساحل والی
دَم دَم وصل میسّر ہووے پَل پَل پین جُدائیاں

غزل

اُکّا ساڈا حال نہ جانن گلیوں لنگھن والے
چھتّاں وچ جے ہون تریڑاں وگدے نیں پرنالے

آوے کوئی اوس حویلی چُونا گاچی پھیرے
جس دیاں کندھاں دے نال لمکن گز گز لمّے جالے

اُس نے اکھیں سرمہ پایا ہتھیں لائی مہندی
اکھیں میں جگراتے پائے پیریں پائے چھالے

بیری اُتے بیر نہ پتر بیری ہیٹھاں وٹّے
نیکی دا پھل پاون والے ویکھے ایسے حالے

دل دیاں سُنیاں تے اوہ لگیاں ہور طرحاں دیاں گُم کاں
رولا اے کجھ ہور طرحاں دا میرے آل دوالے

انورؔ میری عرضی اُتے کسے نہ گھگھی پائی
اپنے اپنے کم کڈھا گئے لمّیاں بانہواں والے

غزل

کہن دے زُلفاں دا قصّہ کہن دے
بہن دے کُجھ دیر چھانویں بہن دے

کُجھ نہ کُجھ پردہ وی ہٹّی والیا
رہن دے مومی لفافہ رہن دے

جھَبٹ دا جھَبٹ بہانے دُراڈے جاونائے
بہن دے سانوں وی لاگے بہن دے

توں جے خوشبوواں دے پَینڈے پے گیائیں
کھہن دے کنڈیاں نوں راہیا کھہن دے

دِل نے ہتھوں جاوناسی ٹُر گیائے
رہن دے انور دلیلاں رہن دے

اَوازار

حمیدا: چوہدری جی! اَج میرا دِل بڑا کردا اے
تُسی جے قبول کرو جو مینُوں سَر دا اے
ہور جِنھّوں چاہو تُسی اوہنُوں وی بُلا لَو،
اَج راتیں مِسّا لُونا میرے وَلوں کھا لَو

چوہدری: بلّے اوئے نواب دِینا، تیرے وَلّوں کھا لَیّے
بھوُرے تیرے چھابیاں دے ڈِھڈ وِچ پا لَیّے؟
ایہو جہیاں دعوتاں نُوں میرے کولوں رکھ پرے
مُنہ ہووے بھیڑا بندہ گل تے نہ بھیڑی کرے

بھکھ منگے جاپنے آں ایہیں تینوں مورکھا
بُھکھے ننگے جاپنے آں ایہیں تینوں مورکھا
سانوں توں کھوان لگائیں روٹیاں سلونیاں
اساں کدی کھادیاں نیں مِسیاں تے لونیاں؟
تیرے جیہا بندہ جیہڑا چاہ پیوے گُڑ دی
سانوں توں کیہ سمجھیا اے روٹی وی نہیں جُڑدی؟
کانواں نوں بنیریاں تے پائیے ایہیں روٹیاں
تیرے جیہاں لکھاں نوں کھوائیے ایہیں روٹیاں

حمیدا: توبہ! توبہ! چوہدری جی میں کیہ قصور کیتا؟
ہُن مینوں بولنے تے تُساں مجبور کیتا
انج مینوں کدی کسے بولیاں نہ ماریاں
ایویں تُساں کیتیاں نیں واہریاں سواہریاں
روٹی دا ای سدا دِتا اے ایہ وی کوئی برائی اے
نیکی دی میں گل کیتی، کر کے گوائی اے
تُسی جے بلاؤ تے میں کدی وی نہ ناںہہ کراں
سو واری جی کراں، لکھ واری ہاں کراں

چوہدری: لہجہ ذرا ویکھو ایہدا، ایس دی زبان ویکھو
راہ جاندا، دھکے دا، دھگانے دا مہمان ویکھو
تیرے جیہے لنچ نوں بلاواں گا میں حمیدیا
شُہدیا، چھچھوریا اوے بُھکھیا، ندیدیا
گھر ساڈے دانے تیرا پیو تے نئیں پا گیا
چوری دی کمائی اے کوئی جیہڑا آیا کھا گیا

حمیدا: لسّی وِچ چوہدری جی پانی پائی جاندے او
ویکھو جی ایہہ گل لسّی ایویں پئے وَدھاندے او

چوہدری: مندیا گُپتیا توں ذرا وی نئیں جھبکدا
مینوں کہنا ایں ویکھو جی میں ویکھ وی نئیں سکدا؟
ساریاں دے سامنے توں اتھّا مینوں آکھیا
سانبھ لینا تینوں میں اوئے وڈیا سُجاکھیا

رب نہ وکھائے !

توبہ توبہ !
ننگا پِنڈا
ننگا سِینہ
بڑا کمینہ
ڈِش اِنٹینا

مُلک عَدَم توں ننگے پنڈے آوندا اے ایس جہانے
بندہ اِک کفن دی خاطر کِنّاں پینڈا کردا اے

ڈمّی

توُں اِک ڈمّی ——
فیر وی تیرے پنڈے اُتّے
ہر موسم دے وَن سوَنّے لیڑے
لِشک مریندیاں لیڑیاں اُتّے رنگ برنگے بیڑے

مَیں اِک بندہ ——
فیر وی میرے پنڈے تائیں
کدی نہ جُڑیاں لیراں
میرا حال فقیراں
مَیں کیہ دسّاں ؟
کِویں ہنڈائے
ساون ، ہاڑ ، سیالے

لُوں لُوں اندر دَھس گئے میرے
لوواں ، دُھپّاں ، پالے

کَدی تے ڈُولے چَڑھدی میری کوئی رِیجھ نمانی
تیرے وانگوں شوکیاں دا
مَیں وی واسی ہوندا
تیرے ورگی ، کرماں والی
مَیں اک ڈُمّی ہوندا

غزل

سَب نے اپنی ہنجو مالا کلّم کلّیاں جپنی اے
کَندھاں بھانویں سانجھیاں ہوون پیڑتے آپو اپنی اے

اندر باہر خوف دوَلّی ایس سمے نے دِستے نیں
بُوہے بُوہے بیٹھی ہوئی اِک دو مُونہی سپنی اے

قُدرت دا وی بندیاں دے نال ماتواں والا لیکھا اے
کُچھڑ چاہڑ کسے نوں چُمنائے، چَنڈ کِسے نوں ٹھپنی اے

بچپن مُڑ مُڑ چیتے آوندا اے دَور کو لیاں اَڑیاں دا
منجی پیئی بے دَونی ہووے، بالاں رَسّی ٹپنی اے

بیٹھک دے نہ پردے ویکھیں، ویکھ بورچی خانے نوں
کیہڑی ہانڈی اُتّے چھونا اے کیہڑے گھڑے تے چپنی اے

پکّیاں پا کے بہہ نئیں رہنا اِس باگے وِچ لوکاں نے
جِس نے آن وِچھائی ایتھے اوڑک چادر ٹھپنی اے

انور پلّے پائیں اپنے ٹھنڈ سیانیاں عملاں دی
بھُل نہ جائیں اِک دِن دھرتی تانبے وانگوں تپنی اے

غزل

سوہنی صورت والا کوئی گیا اے کول کھلو
سڑک دی اے نی رتیے بتیے کدی نہ ساوی ہو

پیڑ نہ ہووے تے مت اَیویں گنڈھے چیر کے رو
ہووے پیڑ پیازی اتھرو آپے پیندے چو

ڈر لگدا اے باہروں کوئی کُنڈی مار نہ جائے
ایہہ گل وکھری اندروں آپوں بوہا لیئے ڈھو

پہلی وے چن وانگوں ساڈا سکھنا ہے کشکول
بول مراداں والیا تاریا کتھے تیری لو،

کنڈھیاں تے کیوں ڈر ڈر مریئے، رہیئے ڈانواں ڈول
بیڑی وچ سمندر ستّی جو ہونداے سو ہو

سچی گل اے اوہو تگڑا ہتھ جدھے وچ ڈانگ
گھر والے سب کلّم کلّے چور تے لاٹھی دو

باد صبا دے پیریں انور کس پائی زنجیر،
اج توڑی تے کسے نہ ڈکی پھلّاں دی خوشبو

اَج تے اوہنے حال مرا کجھ ایس طرحاں چا پچھیا
اکھیاں پلّے ہیسن جیہڑے ڈُلھ گئے موتی سارے

مزاح نگار

ہس ہس جرڑے
تتّیاں ریتاں
دھنّ مکی دے دانے

جیوں جیوں
بھانبڑ
مچدا جاوے
بندے جان مکھانے

کیہڑے پاسے جاواں

جیہڑے ویلے گھنٹی میرے
دَروازے دی کھَڑکی
اوسے وقت اَلارم والی
گھڑی دَھڑا دھڑ دَھڑکی
اُتوّڑ ُتی فون مرےّ دی
نبض اَچانک پھَڑکی
اُبھّڑ ولبھے ٹی وی دے وِچ
ڈِسکو دی اگ بھڑکی

سِر توں فیر جہاز اِک لنگھیا
دِل دی کوٹھی دَھڑکی
اَچّن چیت اِک ہارن گجّیا
ہور اِک بجلی کڑکی
اِنج بریک کریچی کوئی
ریت رَگاں وِچ رَڑکی
گھر دے وِچ وی شور شرابا
رَولا سڑکو سَڑکی

کُوکاں مینوں گھیر لیا مَیں کیہڑے پاسے جاواں
انوؔر ایس سمے دے ہتھّوں کنّاں نُوں ہتھ لاواں

رِکشے والا

(چھیما ڈرائیور اے تے اوہدے نال اوہدا دوست میراں بخش اے
تے تیسرا بندہ اک سواری اے جیہڑی ریل توں اُتری اے۔)

چھیما : رکھو جی اٹیچی کیس، چلیے جی باو جی
کیہڑے پاسے جاؤ گے ؟ بدامی باغ جانا جے ؟
پنڈی ولّوں آئے او ؟
اوتھے دی سُناؤ کوئی، ایتھے دی نہ پُچھیا جے
توبہ ! توبہ ! پرسول دی
لہور وِچ ــ اگ پئی وسّدی !
گرمی تے بندیاں دی دُھوڑ پئی پٹّدی

سواری : گرمی تے جٹ دے وی وٹ کڈھ سٹّدی

چھیما : باو جی میں گل کراں، بُرا نہ منایا جے
رب خورے ساڈے اُتے کِنّا کو نراض اے
جامنوں وی ٹُرپئے جے مینہ نئیں وسیا۔
کوئی نہ ترونکا لگّا جھوں گئیاں مُنجیاں
پانی نوں اُڈیکدیاں سوں گئیاں مُنجیاں

میراں بخش : اساں وی قلندراں نے گھوٹیاں تے پیتیاں،
جہیاں جہیاں کیتیاں تے تہیاں تہیاں بیتیاں

چھیما : کیہڑی کیہڑی پھولیے تے کیہڑی نہ پھرولیے
کوڈیاں توں کھوٹیاں جے نوٹاں دیاں تھدیاں
چیزاں نوں تے انج جویں اگ لگ گئی اے
بندیاں نوں رب جانے کہی وگ گئی اے
کسے نوں وی کسے دا نہ دِید نہ لحاظ اے
جیہڑا کیہڑا بولدا اے وکھیوں ای بولدا اے

سواری : جویں کویں ٹپے جے ڈنگ ایہ ٹپائی جاؤ
ویلے دا ایہ موہرا جویں لنگھدا اے لنگھائی جاؤ

میراں بخش : گنڈھیاں دے حصے دیاں جُتیاں ای کھائی جاؤ

چھیما : سُنیاں جے باوَ جی ایہ یار دِیاں بولیاں
اَج تے ڈَریوراں نوُں کُھپڑا وی کوئی نیَیں
کدی تے جوایاں نالوں وَدھ سان عزّتاں
کھبے پاسّے ٹانگیاں دے نال ذرا وکھینا
باوَجی ایہ اومنی دا حال ذرا وکھینا،
بَس وِچ بندے جویں کُجّی وچ جامنُوں

سواری : ساریاں سواراں دا پسینہ پیا وگدائے
میراں بخش : جامناں وچاریاں نوُں لوُن پیا لگدائے

سواری : توبہ! توبہ!
اَج فیر منڈوے تے بھیڑ والی حدمک گئی اے

میراں بخش : بڑا رَش لیَندی اے پہی
وکھی آ چکوری چھیمے ؟

چھیما : مَیں تے نیَیں وکھی اَجے
گل کِسے کیتی سی — کہ
نوَیں تازی گل تے چکوری وچ کوئی نیَیں
کہانی کہانی ہیگی جے شٹوری وِچ کوئی نیَیں

میراں بخش : چُپ کا ہنُوں کر گیائیں، کوئی گل کر چھیما،

چھیما : ایویں چُپ کیتا ساں مَیں، خاص تے کوئی بات نیَیں سی
گل سی چکوری دی تے چیتا ذرا آ گیا سی
توے اُتے رُوٹی کدی چودھویں دا چن سی
کِڈھا سوہنا سماں سی او

وَلو وَلی اوس دا خیال مینُوں آ جاندائے
میراں بخش : بھا یَجان چن کِسے گوڈا وی تے لا جاندائے
چھیما : آ گیا جے باوَ جی
بدامی باغ آ گیائے
ہور کوئی نوَیں تازی میراں بخشا
باوَ جی — مَیں کیہڑے پاسے موڑاں کشا ؟

امانت

کُڑیئے !

تیرے ماپے گھر دا

ناں ہو جانائے پیکا

مَری دی برفباری

ویکھی اَساں وی مَری دی برفباری اوتھے ساعتاں چند گذاریاں نیں
رَستے بند بازار اُجاڑ سارے کھو ہیئے بَرف دے کھُبیاں لاریاں نیں
کاراں والیاں نَچّن نچان خاطر بھَریاں ڈگیاں وچ اسواریاں نیں
ڈُھکاں ہار دلاے مَری دا رنگ چِٹّا چیزاں گوریاں گوریاں ساریاں نیں

انج جاپدا اے جویں پہاڑ اتے بدل کوئی کہاہ داوسیا اے
ٹھنڈی ٹھار سلپری سڑک اتے کوئی تلکیا اے کوئی ہسیا اے
سڑکے جاوندے کسے نوں چھوہر کوئی گولے برف دے مار کے نسیا اے
پھا پھتی گئی جے کدھرے جیپ کوئی پہیہ کسے ٹرک دا پھسیا اے

رنگ ڈھنگ تے بچھا نیا جاوندا نئیں حیران ڈبھیاں وکھیاں بھالیاں دا
پتا کدھرے کوئی نہ سبز دسے کسے پھل تے پتا نہ لالیاں دا
لدّو برف دے لنکدے نال رکھاں میوہ اکو ای ساریاں ڈالیاں دا
اک بالدے ٹوٹیاں ہیٹھ لوکی پانی جم کے رہ گیا اے نالیاں دا

لگی چھت نہ کوئی وی جاپدی اے لگے برف دے ڈھیر چوباریاں تے
ایڈی ٹھنڈ تے پربتی روپ اینا نظراں جسم نہ جان نظاریاں تے
ذرا اوس نے دھند دا گھنڈ چایا سورج چمکیا منظراں ساریاں تے
لشکے مری پئی شیش محل وانگوں اکھ ٹھہردی نئیں لشکاریاں تے

غزل

ہووے پئی تقصیر کسے دی دکھ پیا کوئی جر دا اے
بھل چک ہوندی اکھیاں کولوں دل جرمانے بھر دا اے

چین کسے تھاں لین نہ دیوے چنگا چیتر چڑھیا اے
ڈھیپے چنگاں مارن لگدا اے چھانویں جبشہ ٹھر دا اے

ملک عدم توں ننگے پنڈے آوندا اے ایس جہانے
بندہ اک کفن دی خاطر کنا پینڈا کردا اے

خبر کوئی اخباراں وچ نئیں اُس دے بارے وکھی
تَیں معلوم گو انڈھی میرا جیوندا اے یا مرداے

منّیاں مَیں اخلاص جیہی ہُن سستی چیز نہ کوئی
اوہو کُجھ مَیں لے کے آیا جو کُجھ مینوں سرداے

انور ایویں چھوہیا اے اپنا قِصّہ درداں والا
نیندر سب نُوں مِٹھی لگدی کون ہُنگارا بھرداے

غزل

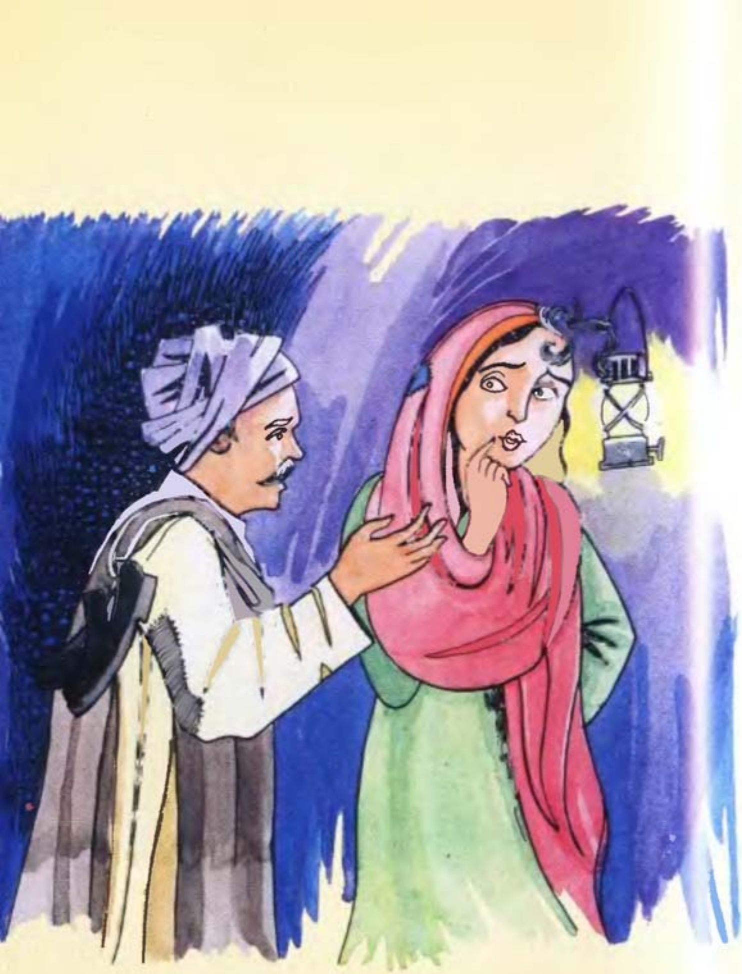
صرف اکلاپا نظر آیا اے شیشہ ویکھ کے
میں وی چنگا پرتیاں ڈیرے تے میلہ ویکھ کے

گیند مٹی دا تریڑاں دے حوالے ہو گیا اے
سوچناں اخبار تے دُنیا دا نقشہ ویکھ کے

مُلک ہوون یا محلّے ماڑیاں کیہ جیونا
شیر ہو جاندے نیں ہمسائے وی لِسّا ویکھ کے

ایڈیاں کُجھ سوکھیاں وی نئیں مُراداں پانیاں
اوہدے ولوں ویکھنا اے آلا دوالا ویکھ کے

میں رہیا انور سدا زخماں تے پردے تاندا
لوک بھُلیں پے گئے بُلھاں تے ہاسا ویکھ کے

داری دارا ۔ دو کنجوس

(بچیاں لئی)

اَپنے بُوہے آن اِک راتیں ــــ آکھن لگا دارا
مَیں اُدھ واٹیوں پرت کے آیاں ــــ داریئے ڈردا مارا
پھُوکاں مار بُجھائیں چھیتی ــــ اِس دا لاٹ منارا
دِیوا بلدا چھڈ گیا ایں ــــ بندہ بھُلّن ہارا
کرماں والیے ویکھیں کدھرے ــــ تیل نہ سڑ جائے سارا

داری کہیا وے توں کیوں پایا ــــ گھاٹا ایڈا بھارا
سکّے پھیرے بُوٹ گھسائے ــــ ایہہ کیہ کیتوئی کارا

دارے آکھیا توُں کیہ جاتا ــــ ایڈا بھولا اے دارا
مینوں کِھتّے وارا کھاندائے ــــ ایڈا سخت خسارا
کَچھّے مار کے جُتّی کیتائے ــــ ننگے پَیر گذارا

شوُماں دی اِس جوڑی داسی ــــ بوجھ زمیں تے بھارا
ڈاہڈا چَنگا کم اِک کر گئے ــــ مَر گئے داری دارا

یومِ آزادی

جے قلم بن جان شاخاں ساریاں رُکھاں دیاں
روشنائی بنن چھلاں سارے دریاواں دیاں
کون تفصیلاں لکھے مولا دے احساناں دیاں

ایس پینڈے وچ قلم دے ساہ وی رُکدے جاپدے
ایتھے ٹھاٹھاں ماردے دریا وی سُکدے جاپدے
نعمتاں گنیے تے مُڑھکے وی مُکدے جاپدے

ساڈے اُتے نعمتاں دی انتہا کیتی گئی
ہو گئی منظور جیہڑی وی دُعا کیتی گئی
مملکت دے نال آزادی عطا کیتی گئی

جیبھ شرمندی بیان اس فضل دا ہوندا نئیں
شُکر آزادی دا کریے تے ادا ہوندا نئیں
کوئی تحفہ وی تے آزادی جیہا ہوندا نئیں

ایہ چمن اِک چاننی دے واسطے منگیا گیا'
مہکی مہکی زندگی دے واسطے منگیا گیا
لا الٰہ دی روشنی دے واسطے منگیا گیا

ایہ اَمانت اِک مُبارک رات وِچ سَونپی گئی
رحمتاں دی اِک بھری برسات وِچ سَونپی گئی
قدر والی رات دے لمحات وِچ سَونپی گئی

اِس دا شُکرانہ جے سبھے غفلتاں نوں چھوڑنا
جیہڑا مکھڑے بخشدا اے اُس دی طرف مُکھ موڑنا
لااِلٰہ دے نال وحدتی دا تعلق جوڑنا

پَپُّو یار تنگ نہ کر

پپُّو سانوُں تنگ نہ کر تُوں
بڑے ضروری کَم لگّے آں
سوچی پئے آں ہُن کیہ کریئے

روٹی شوٹی کھا بیٹھے آں
لسّی شسّی پی بیٹھے آں
حُقّے دا کش لا بیٹھے آں
پُونجھ پانجھ کے اندروں باہروں
بھانڈے وی کھڑکا بیٹھے آں
سوچی پئے آں ہُن کیہ کریئے

ویکھ لیاں نیں سب اخباراں
سبھّے ورقے تھُل بیٹھے آں
پڑھ بیٹھے آں سارے اکھّر
سارے حرف سُنا بیٹھے آں
سوچی پئے آں ہُن کیہ کریئے

کیسے کیسے اسلحے بن گئے
وڈّے وڈّے مسلے بن گئے
وڈّے شہر وسا بیٹھے آں
سارا چین گوا بیٹھے آں
سوچی پئے آں ہُن کیہ کریئے

رِزق ، سیاست ، عشق ، کوِتاّ
کُجھ وی خالص رہن نہ دتاّ
ساری کھیڈ ونجا بیٹھے آں
دُدّھ وچ سِرکہ پا بیٹھے آں
سوچی پئے آں ہُن کیہ کریئے

جی کردا سی ووٹاں پایئے
مارشل لا توں جان چھڈایئے
ووٹاں شوٹاں پا بیٹھے آں
ایہ جمہوری رولا رپا
کنے سال ہندا بیٹھے آں
سوچی پیے آں ہن کیہ کریئے

سودا کوئی پجدا ناہیں
کوئی رستا سجھدا ناہیں
رستے دے وچ آ بیٹھے آں
سوچی پیے آں ہن کیہ کریئے

بڑا جھلا جے انور کجھ نہ پچھو
سمندر وچ پتاسے کھوردا جے'

وار داتریا

امن والا سلسلہ دُنیا توں مُکی جا رہیاے
بوڑا سُکھ چین دی چھاں والا سُکی جا رہیاے
بے دریغ اِک سُورما گھگھی پھنڈ کی جا رہیاے
داتری دے نال اِک ہتھوڑا وی چُکی جا رہیاے

گیڑدائے تے کھوہ ہمیشہ ظلم والا گیڑدائے
چھیڑدائے تے راگ مِٹھا شانتی دا چھیڑدائے
بولدائے جو کُجھ اوہدے چیتے توں اُکی جا رہیاے
داتری دے نال اِک ہتھوڑا وی چُکی جا رہیاے

توڑدا قانون نوں جھکدا نئیں ہٹکدا نئیں
اُس جیہا بے درد ہمسایہ وی ہو سکدا نئیں
اپنے ہمسائے نوں جو کُٹی تے مُکی جا رہیاے
داتری دے نال اِک ہتھوڑا وی چُکی جا رہیاے

قہر دے لشکراں دیاں آخر کدوں تک چھاونیاں
اِک نہ اِک دن ایسیاں خبراں وی آخر آونیاں
مارنے والا کسے نوں آپ مُکی جا رہیاے
داتری دے نال اِک ہتھوڑا وی چُکی جا رہیاے

۱۹۷۹ء

غزل

چھڈ دلا ایہ طفل تسلی بھلکے کنے آونا
اگوں تیری مرضی بیبا ساڈا کم سمجھاونا

جھلے وانگ پتا نہ لگے کویں دہاڑی لنگھی
گھر دے وچ اوکھا ہوندا اے جھٹ دا جھٹ لنگھاونا

اجن چیت گلی دے اندر بالاں رولا پایا
ابھڑ واہے جاگ پیا میں مکا خواب ڈراونا

حشر دہاڑے اکھیاں وچ میں بھر کے لے گیا ہنجو
کوہجی گل سی حالم خالی بھانڈے دا پرتاونا

رنگلے رنگلے ریجھ پٹولے آپوں دل وچ جوڑاں
بالک نوں پیا جھڑکاں دیواں ہتھوں چھڈ کھڈاونا

اکھیاں کولوں رس کے نیندر انج گئی اے انور
جیویں ایس پروہنے ایتھے مڑ نئیں پھیرا پاونا

غزل

پلکاں اُتے اَتھروواں دے دیوے بالی رکھاں
کجھ تے گھپ ہنیرے اندر چانن لائی رکھاں

مدتاں ہوئیاں مکدا نئیں ایہ لک چھپ جانا تیرا
ہور کدوں تک بیبا ہن میں اکھیاں میٹی رکھاں

بجلی جیہڑی لشک مریندی اُسدیاں کیہ تدبیراں
نریاں کنیاں وسن تے میں ہتھ وچ چھتری رکھاں

بخت مرے دی تختی اُتے لکھو اُس جو چاہو
میں کیہڑا ہیں کون کسے وی حرف تے انگلی رکھاں

کوئی بھرم نہ مینوں بھانویں میں مقبول نہ ہوواں
میرے کولوں ہو نئیں سکدا سب نوں راضی رکھاں

رہوے خیال ہمیشہ مینوں فکرِ سخن دے ویلے
خاصاں دی گل کراں میں انور طرز عوامی رکھاں

نئیں ریساں پاکستان دیاں

(اِنعام یافتہ)

کوئی ریس نہ پاکستان دی، اِہدی کوئی نہ ہور مثال
ایہ خاص عنایت ربّ دی، اُہدی رحمت دم دم نال

ایہ دھرتی کرماں والڑی
اِہدی ساری چھب نرالڑی
اِہدا وکھرائے روپ جمال
کوئی ریس نہ پاکستان دی، اِہدی کوئی نہ ہور مثال

ہر بوٹے پنچھی چہکدے
پپے چیتر وانگوں مہکدے
اِہدے ساون، ہاڑ، سیال
کوئی ریس نہ پاکستان دی، اِہدی کوئی نہ ہور مثال

واہ مٹّی میرے دیس دی
ہر پیلی جاپے ایس دی
جویں بھریا بھریا تھال
کوئی ریس نہ پاکستان دی، اِہدی کوئی نہ ہور مثال

ہر گلی پتاسے ونڈدا
ایتھے آوے ہاسے ونڈدا
ہر آون والا سال
کوئی ریس نہ پاکستان دی اِہدی کوئی نہ ہور مثال
ایہ خاص عنایت ربّ دی اُہدی رحمت دم دم نال

احمد علی سائیںؒ

احمد علی دا ذکر اذکار کریئے تو ڑے نکلیئے قرض دے بھار وچوں
ہووے کجھ تے پنڈ دا وزن ہولا گھٹے کجھ تے رقم ادھار وچوں
اوہدی طبع دی کونج نویکلی اے سخن پروراں دی ساری ڈار وچوں
اوہدے شعر دا روپ جلال وکھرا اگھبا رہوے نہ سائیں ہزار وچوں

سائیاں تیرے کلام دی دھم رہسی جدوں تیک جہان آباد رہسی
تیرے حسن خیال دے پنچھیاں نوں وہند احیرتاں نال شمشاد رہسی
خوف خزاں توں گلشن شعر تیرا وانگوں سرو دے سدا آزاد رہسی
بھل جان گے ہور سواد سارے تیرے سخن دی جاشنی یاد رہسی

کیہڑی رسم چنگی کیہڑی ریت مندی تیری نگہ نے خوب پہچان کیتی
تیرے قلم نے ہوس دے پول کھولے نالے عشق دی رمز بیان کیتی
اکھیں پائی آرڑک جگراتیاں دی نیندر مٹھڑی آپ قربان کیتی
کیتے خوشی دے نال قبول صدمے واری دکھاں توں اپنی جان کیتی

کسے ہور دے پاس جواب کتھوں گنبد کول جواب کلام تیرا
دیندے خاص مقام عوام تینوں چرچا خاصاں وچ وی عام تیرا
چسکے لھور، پشور، شیراز والے سارے ذائقے رکھدا اے جام تیرا
جدوں تیک ہے شعر دی لٹک باقی، باقی رہوے گا جگ تے نام تیرا

ڈاکٹر فقیر محمد فقیر مرحوم
(بابائے پنجابی)

تیرے وانگوں جیوے تے کوئی اِک دہاڑ نہ کڈھے
کیہڑا اے جیہڑا اپنے غم دی کدی ہواڑ نہ کڈھے

کردی رہسی جواناں وَرگے اُدّم تیری پیری
تیرے وانگ نبھائی کِنھے غیرت نال فقیری

تیری ہر اِک گل سی بابا پَند نصیحت والی
تیرے اندر دونویں ڈِٹھے عبدالحق تے حالی

میخانے تھر تھلّی پائی شعر ترے اصلاحی
پیراں پَرنے ساقی ڈُھٹھّا سِر دے بھار صُراحی

دامن دے نال اِک مِک ہوندی انوَر جیہاں چولی
اوسے طرحاں فقیر محمد تے پنجابی بولی

غزل

ایسے ڈر توں گُنگیاں ہویاں خورے کِنیاں چیکاں
کَون پچھری پھیرے پائے بُھگتے کَون ترِیکاں

اُچیّاں کندھاں سُنن نہ دیون اِک دُوجے دے ہاڑے
محل اُسارے تے کیہ کھٹّیا شہر دیاں وسنیکاں

چڑھدے سُورج میرے ذمّے کِہی مشقت لائی
شاماں تیک مَیں اپنا سایہ اپنے نال دھریکاں

ڈُبدا سُورج لاگیائے مینوں اج وی اوسے آہرے
نَین وچھُنّی نیندر نُوں مَیں ساری رات اُڈیکاں

اَپنیاں ہاواں نال غلافن میری چُپ نُوں لوکی
میرے مَتھّے لایاں سَب نے آپو اَپنیاں چیکاں

کِس دے اَگے گہنے پایا انور اَپنا جیتا
لِکھے ہوئے وَرقے تے پیا مُڑ مُڑ لائے لیکاں

غزل

سجناں ساڈی رسم روایت ساڈا چُپ چُپ رہنا
نئیں تے اَساں فقیراں تینوں کیہ کُجھ نئیں سی کہنا

رُکھاں وَلّوں ہُن کوئی سدّا آوے یا نہ آوے
دُھپّے مَیں دوپہر گذاری ہُن کیہ چھانویں بہنا

مَندا کیتا حال دِلے دا تیری بے پروائی
اوسے گھر دا ویری ہویوں جیہڑے گھر وِچ رہنا

کِڈّا سوہنا درس وفا دا دے گئی اے اِک سوہنی
کچے ہون گھڑے تے ہوون آپوں پکیاں رہنا

اَپنیاں اَپنیاں اَکھیاں دے وِچ اَپنے اَپنے اَتھرو
میرے باہجوں پِیڑ مری نوں ہور کِسے نئیں سہنا

ایہو جیہے لشکیلے موتی کِسے کِسے نوں جُڑدے
دَردمنداں نوں مِلدا انور اَکھیاں دا ایہ گہنا

ساری بَدرنگی مِری تے رنگ سارا اوس دا
اَیسی اُنگل نال ظالم تاش وَرتاندا رِہیا

میرا کیہ قصور اے ؟

ٹاہلی ہیٹھاں مِلنے دا
وَعدہ اوہنے کیتا سی
ٹاہلی جِتھے دَسّی ساسُو
اوتھے تے کھجُور اے
اِہدے وِچ تُسی دَسّو
میرا کیہ قصُور اے ؟

۱۴ اگست

سَدا چیتے رہیا اوہ جور مینوں
کدَے بھُلنا نئیں اوہ دَور مینوں

اوہ گھُمن گھیر ویلا سَختیاں دا
سفر لمّا تے کالے پانیاں دا

فرنگی دے ستم دا اوہ زمانہ
وطن اپنا سی اپنا قید خانہ

مری دَھرتی تے قبضے سن کسے دے
چمن میرا سی ، میوے سَن کِسے دے

جدوں پُھلیاں تے شاخاں ہوئیاں ہریاں
چنگیراں، جھولیاں چوراں نے بھریاں

وطن وِچ ظلمتاں دا اوہ سماں سی
بس اپنے بھتُّوواں دا چاناں سی

بَڑا چِر جبر دا ایہ بھار ڈھویا
غلامی دا جدوں اِحساس ہویا

جَدوں لگّی لگن آزادیاں دی
مری رَت وِچ پھِری رُت گرمیاں دی

مِرے جذبے انوکھے کار کیتے،
اُڈا دِتّے مَیں زنجیراں تے پھیتے

لٹیرا سہمیا کھڑکار کولوں،
گئی سانبھی نہ سَٹ سرکار کولوں

خدا دے فضل تھئیں مُکّے پواڑے،
تے آزادی مِلی اَج دے دہاڑے

بنیرے تے جے دِیوا بالیا سی،
ہنیری نال متّھا لا لیا سی

نظر سی آ ملنے تے وَیریاں دی
اَجے تیک لشک پیندی بجلیاں دی

اُنھاں مُڑ جال مونڈھے تے دھرے نیں
شکاری اَج وی اوسے مارتے نیں

نہ دِل خالص نہ کھریاں نیّتاں نیں
فتوُراں نال بھریاں نیّتاں نیں

اَساں توفیق دے اللہ سائیں
بچائیے جھگڑاں توں دیس تائیں

موبائیل ٹیلیفون

(ٹوھوم اِٹ مے کنسرن)

لبھ گیا جے اوس نوں فون ایسا پوٹشل تار دی فون دے نال کوئی نئیں
ستھی اَج فیر اوس دے نال ہویاے اوہدی جیبھ تے کن دا حال کوئی نئیں

کاہلاں پٹیا، وِچ بھسوڑیاں دے نمبر غلط تے غلط ملائی جاندا ئے
ویلا وقت وی کوئی نہ ویکھدا جے اَیویں فون تے فون کھڑکائی جاندا ئے

گڈی وچ وی رکھدا ئے نال اہنوں فٹ پاتھ دے وچ وی لئی پھردا ئے
کسے ویلے نہ ایس توں وکھ ہووے اہنوں باتھ دے وچ وی لئی پھردا ئے

جدوں رکھدائے ایس نوں کسے تھاویں ہولی ہولی تے بڑا اڈول رکھدائے
سُتا پیا وی لاڈلے بالکے نوں تکیے ہیٹھ تے کن دے کول رکھدائے

ہیلو ہیلو دی واج دے نال اپنی دوجی کوئی آواز نئیں کھہن دیندا
سہمے ہوئے نیں اوس دے بال بچے اُچا ساہ نئیں کسے نوں لین دیندا

نمبر کوئی جے ذرا انگیج ملدائے منتقل دین وچ کدوں ایہ دیر کردائے
اِک پل دی ڈھِل نہ جرن جوگا اوہنوں کُٹ کتاڑیاں فیر کردائے

فون جدوں دا اوس دے ہتھ آیائے سِدھی تک نہ کدے وی کھڑی ہوئی
کدی ایس مونڈھے کدی اوس مونڈھے ڈاہڈی وخت نوں دھون پھڑی ہوئی

جیہڑا ایہدیاں کہانیاں سُنن بہندائے بیٹھا سیٹ تے اپنی سُک جاندائے
جدھے نال وی رابطہ قیم کردائے خرچہ اوس نوں وکھرا اُٹھک جاندائے

غزل

چوکھی رونق ویکھ کے اکھ دا اَے حال گواچا ہویا
بھیڑ بھڑکے دے وِچ جِسراں بال گواچا ہویا

نِسبت دی خوشبوئی والی لیر نہ بھُلے میئوں
میلہ لگے یاد پوے رُومال گواچا ہویا

کدی نہ ڈِٹھا ٹُٹے پتر شاخاں نوں مُڑ لگے
کدی نہ سُنیا پرت کے آیا سال گواچا ہویا

مُدتاں توڑی یاد رہوے گا چَین اَساں جو پایا
مُدتاں توڑی رہیا اے ساڈے نال گواچا ہویا

دِل دے چور نوں ڈھونڈن چڑھیا اَے انور نوں کیہ کہیے
میلے دے وِچ لبھدا پھردا اَے مال گواچا ہویا

غزل

جے کر میرے سارے ہنجو مِٹیاں خاکاں جو گے
مَیں وی ہو کے سانبھ لئے نیں کُجھ اَسماناں جو گے

ایس زمانے وَرگا کوئی کال سماں نئیں سُنیا
ٹانویں ٹانویں وی نئیں لبھدے لوک مِثالاں جو گے

ایہو وَنڈ سِراں دی اَزلوں جگ تے ہوندی آئی
کُجھ تلواراں جو گے ہوندے، کُجھ دستاراں جو گے

اکلاپے دی بھٹھی سڑنا بخت نصیبہ ساڈا
ایتھے سارے رونق میلے ہین شریکاں جوگے

جند ترہائی مر جانی اے انج لگدا اے مینوں
ایتھے سارے شربت حاضر جسماں جُثیاں جوگے

جھلیا نریاں چیکاں لے کے ضلع کچہری چلیائیں
پیسے وی کجھ تیرے پلے ہین وکیلاں جوگے

کوئی رمز نہ پلے پیندی اوہدیاں اوہو جانے
دھپاں ریتاں جوگیاں انور بدل برفاں جوگے

چیزاں دی اصلیت انور نیڑے ہو کے جاپی
دُوروں وانگ شتوتاں لگیاں مینوں ہریاں مرچاں

جمعہ بازار

سبزی ، مرچ ، مسالے سارے جمعہ بزارے ویکھے
کیسے کیسے عجب نظارے جمعہ بزارے ویکھے
سارے بند بزار تے کھُلا ایہ بازار نرالا
مسجد دا ہمسایہ میلہ چوکھی رونق والا
ہم ہما کے آیا ایتھے سارا آل دوالا
ابا ، چاچا ، تایا ، پھپھا ، امی ، باجی ، خالہ
لوک ولیتی دیسی سارے جمعہ بزارے ویکھے
کیسے کیسے عجب نظارے جمعہ بزارے ویکھے

رنگ برنگی کاراں والیاں لگیاں ہویاں پالاں
ہر کوئی ایتھے میرے وانگوں ڈُبا وچ خیالاں
کیہڑی چیز خریداں ایتھوں کیہڑا سودا ٹالاں
اوتھے چوکھا بھیڑ بھڑکا جیہڑی تھاؤیں دالاں
مٹی دھوڑ ، غبار ، غبارے جمعہ بزارے ویکھے
کیسے کیسے عجب نظارے جمعہ بزارے ویکھے

کیہڑی شے نئیں دیکھی ایتھے ویکھے میں ہدوانے
ایس بزارے وکدے ویکھے اساں مکئی دے دانے
ون سونے ویکھے ایتھے کمبل ، لیف ، سرہانے
کاراں دے وچ ڈکے ہوئے ڈِٹھے بال ایانے
ہسدے ، روندے تے کرلاندے بال وچارے ویکھے
کیسے کیسے عجب نظارے جمعہ بزارے ویکھے

لنڈے دا سامان خریدن لوکی ڈرڈے ڈرڈے
ہنڈے ورتے کوٹ، سویٹر چُکدے، وہندے، دھڑدے
فیشن نوِیں نبھاون دے پیَے سستے چارے کَردے
گھر دا پروہ رکھن لئی سپیَے لین پُرانے پَردے
اوور کوٹ جراباں، شالاں سَودے سارے ویکھے
کیسے کیسے عجب نظارے جمُعہ بزارے ویکھے

نویں نرالی جاپی جس نے جو آواز لگائی
کہے ملوکاں والا بھائی کِشمِش وِکنے آئی
مونگ پھلی نوں آکھے کوئی پستے دی بھرجائی
گَنے ویچن والا کوکے لُٹی گئی مٹھیائی
برفی دی آواز سُنی تے شکر پارے ویکھے
کیسے کیسے عجب نظارے جمُعہ بزارے ویکھے

کوئی جُوس اناراں والا نوش پیا فرماندائے
کوئی مُرغی ذِبح کرا کے تھیلے وِچ پیا پاندائے
کوئی گاہک ہزاراں دا قالین خریدی جاندائے
خالی کھیسے والا کوئی اکھیّاں نوُں ترساندائے
مہاتڑ ساتھی کئی وچارے جمُعہ بزارے ویکھے
کیسے کیسے عجب نظارے جمُعہ بزارے ویکھے

شامیں سستے ویچن لگ پیے سَودے ویچن والے
ایہو موقع ویکھ رہے سَن کئی خریدن والے
ایدوں بعد ملنگاں وانگوں بیٹھے بیٹھن والے
سودے والی خالی پیٹی بال کے سیکن والے
رات، ہنیرا، بھانبھڑ، تارے جمُعہ بزارے ویکھے
کیسے کیسے عجب نظارے جمُعہ بزارے ویکھے

غزل

یوں اوہنوں تڑھیاں دتیاں کُوچ اَساں کر جانائیں
اوہدے شہروں دُوجی تھانوِیں کیہڑے کافر جانائیں

عشق نہ جس دے پلّے اُس نے ہونائیں لیراں لیراں
جس نوں کوئی کجھ نہ ہووے اس لے کھِلر جانائیں

خواباں وچ وی تکیاں نئیں سن ساڑن والیاں چھانواں
کدی خیال وی آیا نئیں سی دُھپے وی بھٹر جانائیں

شاخاں جیہڑے ساوے پتر کُھر چائے ہوئے
پیلی رُت وچ خورے ایہناں کدھر کدھر جانائیں

رونق پچھوں ہونی اے کجھ گوہڑی ہور اُداسی
میلے نے کجھ ہور وی کلیاں لوکاں نوں کر جانائیں

منزل تے جا اَپڑے انور پے گئے جیہڑے پینڈے
پچھن والے پچھدے رہ گئے کتھوں تیکر جانائیں

غزل

وقت مِٹھے وِچ کُڑتن دا رَلا پاندا رِہیا
ساویاں مرچاں شتوتاں سنگ ورتاندا رِہیا

ایہ تے لوکاں صرف لیکھے وے دہاڑے جانئے
فایدہ اوہناں نوں کیہ نقصان پہنچاندا رہیا

لاالہ والے نوں لمیاں چھوہن دی کیہ لوڑ سی
دیو مالا دا پچھاری کہانیاں پاندا رہیا

ساری بدرنگی مری تے رنگ سارا اوس دا
ایسی اُٹکل نال ظالم تاش ورتاندا رہیا

مَیں ساں عرضی والڑا میرا بھلا کیہ زور سی
اوہ سی مرضی والڑا تاخیر فرماندا رہیا

اک کَنی انوَر نہ بھُنجے ڈھین دِتّی اوس نے
اس طرحاں بَندا رہیا بدل کہ ترساندا رہیا

ایتھے خورے کیہ ہونائے

آلھنیاں دے وِچ وِچارے
سہمے سہمے پنچھی سارے
بجلی مارے پئی لشکارے
ایتھے خورے کیہ ہونائے

کوئی رات نہ جائے خالی
سُفنے اندر دین وَکھالی
لمّی پُوشل والے تارے
ایتھے خورے کیہ ہونائے

مُتا ، ہوش وگُتا مالی
ٹہنی ٹہنی ، ڈالی ڈالی
ڈھوڈل کاں پیا چُنجاں مارے
ایتھے خورے کیہ ہونائے

لوکاں نوں کیہ ہوندا جاوے
بندے جاون ہول بڈاوے
اک دُوجے تھیں پچھّن سارے
ایتھے خورے کیہ ہونائے

کیہڑی ہونی دے پرچھانویں
انوبھن نہ دین اِس تھانویں
ہرکوئی باہر اُڈاری مارے
ایتھے خورے کیہ ہونائے

غزل

کس بھتانویں اگاں لگیاں
جا کتھے وسیاں بدلیاں

اوتھے جندے ویچن آگیاں
جس شہر نہ لُوہے باریاں

اِک مکھڑا پڑھیا اوس دا
اساں ہور کتاباں مٹھیاں

اسی انور سیندھڑ ہو گئے
مک گئیاں سبھے سختیاں

زرعی بجھارتاں

اوہ اِک اُچا لما گبھرو دُوروں نظریں آوے
اُس دے سر تے پگڑی جس دے شملے ساوے ساوے
اوہدی شکل شباہت وَل مَیں کرناں ہور اشارا
پتلا ورگ تے اُنگل ورگا اُس دا پنڈا سارا

ایہ بجھارت جے توں بجھیں تاں مَیں تینوں مناں
لکھ بھلیکھے پا لئو بھاویں بجھ لیا مَیں گناں

اوسے دی مشہوری اوتھے جیہڑے پِنڈوں لنگھاں
اُس دے سِر تے اَگ دی کھاری پانی دے وِچ ٹنگاں
جے نہ آپ بُلائیے اوہنوں کدی نہ مُونہوں بولے
جے بولے تے ہاواں بھر کے اپنے دُکھڑے پھولے
ہور کُجھ اس دا پَتا نشانی مَیں نہیں دَساں اُکا
کوئی ہور بُجھارت پاؤ بُجھ لیا میں حُقّہ

کون اوہ بندہ پیاریاں جس نوں دُھپاں نالے کنیاں
کدی اُڈیکے شکر دوپہراں کدی اُڈیکے جھڑیاں
اوہدے مُڑھکے اگے رَت دی رانی وی بے رنگی
لکڑ، لوہیا، مٹی، پانی اُس دے ساتھی سنگی
زمیاں دے وِچ ڈوہلی جاوے اپنے لہو دی لالی
بُجھ لیا اوہ ہیرا بندہ دیس مرے دا ہالی

حشر دیہاڑے اکھیاں وِچ مَیں بھر کے لے گیا ہنجو
کوجھی گل سی حالم خالی بھانڈے دا پرتاونا

سُک سُک جانائیں

میڈی اِس تنخواہ نمانی،
ہفتیوں پہلاں مُک سُک جانائیں

لوڑاں فیر تروڈی بن کے
میرا کھیسہ مُک سُک جانائیں

جی کرنائیں منڈی جائیے
جاندیاں جاندیاں رُک سُک جانائیں

منگنائیں فیر اُدھار کسے توں
فیر نگاہواں جُھک سُک جانائیں

ویلے سر بل دے نئیں سکنے
مُڑ جرمانہ ٹُھک سُک جانائیں

چڑھدیاں زرخاں والیاں چھمکاں
میںنوں فیر پھنڈک سُک جانائیں

رکھیاں والا بُوٹا میرا
جھوں شوں جانائیں سُک سُک جانائیں

انور اِس مہنگائی ہتھوں
عشق وی چیتیوں اک سُک جانائیں

بولیاں

بتی سُرخ نہ ہووے ساوی تے سدا تینوں ویکھدا رہواں

میرا لکھاں دا وِکدا تکیہ جے ہنجواں دا مُل پیندا

تیرا شہر گرِڈاں والا تے سانوں کِسے کیہ پچھنا

تیری نظر بلیڈاں ورگی، تے سانوں وی ٹریٹ کر لے

پینی پیپسی تے برگر کھانے تے بلے نی خوراکاں تیریاں

پایاں سُرخ پوشاکاں کُڑیاں تے سرُوواں نوں اگ لگ گئی

قدرت دا وی بندیاں دے نال ماں‌واں ورگا لیکھا اے
کجھ چاہڑ کسے نوں چُمناں اے چنڈ کسے نوں پھتینی اے

وچارا

پَیر کیوں ٹُردے نیں ؟
سوچی پے گیا اِک فلسفی
تے ایہو مسئلہ سوچدا
اوہ ٹُردا ٹُردا
بہہ گیا
تے
ایسا بیٹھا !
ایسا بیٹھا !
فیر
ٹُرنوں رہ گیا ،

چھوٹا وڈّا

لمّی لمّی، ماڑی ماڑی ماڑیاں دی بھیڈ وی
اِک وی وڈیرا ہووے کِنّاں بھارا ہُندا اے
وڈّی ساری کِیڑی وی تے نِکّی جِنّی جاپدی
نِکّا جِنّا ہاتھی وی تے وڈّا سارا ہُندا اے

جھولا جیہا

گھوک جے ویلے دے چرخے دی اجے مٹھی جیہی
میریاں کناں دے وچ کجھ بولدا اے ہولا جیہا

کوئی ایسی چاپ مینوں نیڑے نیڑے جاپدی
کوئی کمیں وچ جویں لبھدا پھرے وولا جیہا

خوف کس ہونی دا ساہنواں نال نتھی ہوگیا اے
دل دے وچ پھردا اے پرچھانویں دا اک جھولا جیہا

میں محلے والیاں دی خیر منگدا جا رہیاں
مینوں لگدا اے گلی وچ فیر کجھ رولا جیہا

گل وچوں گل نکلی

گل سجناں جدوں چل نکلی
تے گل وچوں گل نکلی

گل سچی لگدی کوڑی
گل ٹی۔وی نے سکھائی اکو
گل گل تے وجاؤ توڑی
تے گل وچوں گل نکلی

ساڈا مَبلغ علم انگُوٹھا
اَساں اگلی صدی ول جانا
ساڈے کَنبدے ہتھاں وچ ٹھُوٹھا
تے گل وِچوں گل نکلی

کھیَ کھیڈ بنائی چوراں
اَگے دیسی دیسی گُڈیاں
پِچھے پِچھے ولیتی ڈوراں
تے گل وِچوں گل نکلی

کوئی وکنے آئی لُنگی
پیا پاٹے گلماں سارا
لگ جائے نہ پَگ نوں کھنگی
تے گل وِچوں گل نکلی

کوئی چادر ماری کُچھے
ہُن ککڑی وی پئی بولے
ہُن پُوچھے دو ای اَچھے
تے گل وِچوں گل نکلی

کیوں خلقت آن کھلوتی
بھانویں ہووے ڈاہڈی میلی
ہوندی فیر وی دھوتی، دھوتی
تے گل وِچوں گل نکلی

بھک بیٹھے آں پکی کیہڑی
پَڑھ پَڑھ کے اَساں انگریزی
کر لئی اے ترقی کیہڑی
تے گل وِچوں گل نکلی

پھڑ گھتے مرد نمانے
پینو کر دی اے پئی تفتیشاں
رولا پے گیائے زنانے تھانے
تے گل وچوں گل نکلی

پیا کھاندائے حلوے کھیراں
اج منگدائے دعاواں مُلاں
جویں کردائے پیا تقریراں
تے گل وچوں گل نکلی

کوئی دفتر دے وچ موری
جس راہیں راتیں راتیں
کوئی فائل ہُندی چوری
تے گل وچوں گل نکلی

گوری گورا تے نال اِک کُتا
گل اساں عجائب ویکھی
کُتا جاگدا تے گورا ستا
تے گل وچوں گل نکلی

مُڑ یاد پیا چن ماہی
مُک جان سیاپے سارے
مُک جائے جے وڈیرا شاہی
تے گل وچوں گل نکلی

مصنف کی دیگر کتب

- **میلہ اکھیاں دا** (پنجابی کلام)
  (پنجاب رائٹرز گلڈ انعام یافتہ)
- **قطعہ کلامی** (اُردو قطعات)
- **فارسی ادب کے چند گوشے** (تحقیقی اور تنقیدی مقالات)
- **غنچہ پھر لگا کھلنے** (اُردو طنزیہ مزاحیہ کلام)
- **ہُن کیہ کریئے؟** (پنجابی کلام)
  (ہجرہ ایوارڈ یافتہ)
- **تقریب** (تعارفی مضامین۔اُردو)
- **اِک دریچہ اِک چراغ** (سنجیدہ شاعری۔اُردو)
  (نجمی ایوارڈ یافتہ)
- **شاخِ تبسّم** (مزاحیہ شاعری کا سنجیدہ مطالعہ مع انتخاب کلام)
- **میلی میلی دُھوپ** (اُردو و پنجابی سنجیدہ/مزاحیہ شاعری)
- **درپیش** (اُردو مزاحیہ قطعات، غزلیات اور منظومات)

یہ بڑا ظالم آدمی ہے.....اُڑتی ہوئی
آوازوں کو پکڑ لیتا ہے۔ پھر ان آوازوں کو
منجمد کر دیتا ہے اور ان منجمد آوازوں کو
جب چاہے تیلی دکھا دیتا ہے اور وہ پھر
اُڑنے لگتی ہیں لیکن نئے سُروں اور انوکھے
رنگوں کے ساتھ.....تتلیوں کی طرح۔

اس طلسم کار کی کرشمہ سازی کا ایک بھید یہ
ہے کہ موضوعات کے چناؤ کے ساتھ
ساتھ الفاظ کے خزانوں پر بیٹھے ہوئے
سانپوں کو بھی سدھا رکھا ہے اور جب بھی
اس کے ابرو میں جنبش ہوتی ہے یہ ناگ
شب چراغ اُگل دیتے ہیں جو ہر سخن طراز
کے بس کی بات نہیں۔

فارسی، اُردو، پنجابی سب زبانیں انور مسعود
کی مادری زبانیں لگتی ہیں چنانچہ جب بھی
کوئی موضوع اس کے دامِ خیال کا صید بنتا
ہے اس کے لئے الفاظ کا قفسِ رنگ
حاضر ہو جاتا ہے۔

احمد فراز

ISBN: 969-496-037-1